

Стандарти відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії: європейський досвід та українські реалії

Тетяна Ігорівна Швидка*

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна

*e-mail: Raketa7770@gmail.com

Анотація

Актуальність дослідження зумовлена відмінністю стандартів відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії у праві України та праві Європейського Союзу. Національна практика переважно зосереджена на встановленні факту погодженості поведінки суб'єктів господарювання. Економічний контекст і ринкові наслідки аналізуються обмежено. Європейський підхід передбачає оцінку характеру обмеження конкуренції, структури ринку, потенційного або реального впливу на конкуренцію та пропорційності санкцій. Така різниця впливає на стандарти доказування і визначення розміру відповідальності. Метою статті є визначення сучасних стандартів відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії на основі європейської практики та формування пропозицій щодо їх застосування в національному правозастосуванні. Методи дослідження включають порівняльно-правовий аналіз, формально-юридичний підхід, системний аналіз та економіко-правову оцінку ринкових ефектів. Проаналізовано рішення органів конкурентного контролю та судову практику. Встановлено, що європейський стандарт відповідальності базується на оцінці обмеження конкуренції з урахуванням економічного контексту та ролі кожного учасника. Доведено, що національна практика недостатньо враховує ринкові наслідки та індивідуальний внесок суб'єкта у порушення. Обґрунтовано необхідність диференційованого стандарту доведення залежно від виду узгоджених дій, характеристик ринку та ступеня впливу на конкуренцію. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методик економічного аналізу та критеріїв індивідуалізації санкцій.

Ключові слова: узгоджена поведінка суб'єктів господарювання; конкурентна відповідальність; стандарт доведення; індивідуалізація санкцій; економічний ефект порушення; правозастосовна практика.

Standards of Liability for Anti-Competitive Agreements: European Experience and Ukrainian Realities

Tetyana I. Shvydka*

Yaroslav Mudryi National Law University,
Kharkiv, Ukraine

*e-mail: Raketa7770@gmail.com

Abstract

The relevance of the study arises from differences in standards of liability for concerted anticompetitive actions under the law of Ukraine and the law of the European Union. National practice primarily focuses on establishing coordinated conduct between undertakings. The economic context and market effects are assessed to a limited extent. The European approach requires evaluation of the nature of the restriction of competition, market structure, actual or potential effects on competition, and proportionality of sanctions. These differences affect evidentiary standards and the determination of liability. The purpose of the article is to define contemporary standards of liability for concerted anticompetitive actions based on European practice and to formulate proposals for their application in national enforcement. The research methods include comparative legal analysis, formal legal interpretation, systemic analysis, and economic and legal assessment of market effects. Decisions of competition authorities and court practice were examined. The study establishes that the European standard of liability is based on the assessment of restriction of competition in light of the economic context and the role of each participant. It is demonstrated that national practice insufficiently accounts for market effects and the individual contribution of the undertaking. The article substantiates the need for a differentiated standard of proof depending on the type of conduct, market characteristics, and degree of impact on competition. Further research should focus on developing methodologies for economic analysis and criteria for individualizing sanctions.

Keywords: concerted conduct of undertakings; competition liability; standard of proof; sanction individualization; economic effect of infringement; enforcement practice.

Вступ

Антиконкурентні узгоджені дії, зокрема картелі, традиційно розглядаються як найбільш шкідливі порушення конкурентного законодавства, оскільки вони безпосередньо впливають на механізм ціноутворення, обмежують доступ нових суб'єктів господарювання на ринок і знижують стимули до інноваційної діяльності.

У сучасному конкурентному праві протидія таким практикам ґрунтується не лише на забороні погодженої поведінки, а й на формуванні системи відповідальності, здатної забезпечити стримувальний і превентивний ефект. У праві Європейського Союзу методологічні підходи до визначення роз-

міру штрафів деталізовані у відповідних Керівних принципах Європейської комісії [1]. Заборона антиконкурентних домовленостей закріплена у ст. 101 Договору про функціонування Європейського Союзу [2], а інструменти її реалізації та повноваження щодо накладення штрафів визначені Регламентом № 1/2003 [3].

Для України ця проблематика набуває особливої актуальності у зв'язку з імплементацією положень Угоди про асоціацію [4] та необхідністю зближення національного конкурентного законодавства з *acquis* Європейського Союзу [5]. Хоча Закон України «Про захист економічної конкуренції» встановлює загальну заборону узгоджених дій [6], правозастосовна практика демонструє переважання формального підходу до встановлення порушення та визначення санкцій.

Відповідальність у багатьох випадках зводиться до накладення штрафу, а питання пропорційності й передбачуваності його розміру набуває ключового значення у зв'язку із застосуванням Порядку визначення розміру штрафу [7]. Водночас приклади застосування санкцій у конкретних справах Антимонопольного комітету України свідчать про обмеженість інструментарію індивідуалізації та домінування фінансових критеріїв розрахунку [8].

У європейській практиці відповідальність розглядається як елемент ширшого механізму забезпечення конкуренції, що узгоджується з моделлю реалізації ст. 101 Договору про функціонування Європейського Союзу [2] та підходами Регламенту № 1/2003 [3]. В українській доктрині питання відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії досліджується переважно крізь призму складу правопорушення та повноважень органів контролю [9; 10], тоді як стандарти доказування та критерії індивідуалізації санкцій з урахуванням економічного ефекту порушення залишаються менш розробленими.

Метою статті є визначення стандартів відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії на основі аналізу практики Європейського Союзу та формування пропозицій щодо їх застосування в Україні.

Для досягнення мети поставлено такі завдання: проаналізувати підходи до встановлення порушення у праві Європейського Союзу; дослідити особливості національної правозастосовної практики; визначити критерії індивідуалізації санкцій; обґрунтувати напрями адаптації стандартів відповідальності.

Огляд літератури

Питання відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії у сучасній правовій науці досліджується в межах двох взаємопов'язаних підходів: нормативно-правового та економіко-орієнтованого. Перший акцентує

увагу на юридичній конструкції правопорушення, складі узгоджених дій та межах повноважень органів конкурентного контролю. Другий пов'язує правову оцінку поведінки суб'єктів господарювання з її впливом на конкурентну структуру ринку, рівень невизначеності та економічні наслідки для споживачів.

У вітчизняній доктрині значний внесок у розробку проблематики відповідальності зроблено О. Бакалінською, яка розглядає адаптацію конкурентного законодавства України в контексті імплементації європейських стандартів і підкреслює необхідність посилення превентивної ролі антимонопольного органу [9]. О. Подцерковний, аналізуючи господарсько-правову природу конкурентних правопорушень, наголошує на принципі пропорційності як ключовій гарантії справедливості санкцій та процесуального балансу у правозастосуванні [10].

У ширшому контексті євроінтеграції важливим є аналіз *acquis communautaire* та його впливу на трансформацію національного конкурентного права. І. Дір підкреслює, що адаптація *acquis* не зводиться до формального запозичення норм, а передбачає змістовну перебудову стандартів правозастосування та доказування [5].

Європейська доктрина, зокрема у працях О. Зайцева, В. Кравчука, В. Ладиченка та Ю. Оврамця, виходить із необхідності адаптації договірних конструкцій публічних закупівель до принципів приватного права Європейського Союзу, що передбачає поєднання імперативного регулювання та ринкових механізмів координації [11].

Попри значний науковий доробок, більшість досліджень зосереджено на окремих елементах відповідальності – складі правопорушення, процедурі розслідування або методиці визначення штрафів. Комплексний підхід, який одночасно охоплює стандарти встановлення порушення, економічну оцінку поведінки та індивідуалізацію санкцій у порівняльному вимірі права Європейського Союзу та України, залишається недостатньо розробленим. Саме ця обставина зумовлює необхідність подальшого системного аналізу.

Матеріали та методи

Дослідження спрямоване на встановлення стандартів відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії шляхом порівняння підходів правозастосування у праві Європейського Союзу та в Україні. Методологія побудована як поєднання нормативного аналізу та аналізу правозастосовної практики, що дозволило оцінити не лише формальні приписи законодавства, а й фактичні критерії встановлення порушення та визначення санкцій.

Об'єктом аналізу стали норми права Європейського Союзу, національного законодавства України та рішення органів конкурентного контролю. Емпіричну базу дослідження становили мотивувальні частини рішень, у яких розкриваються оцінка доказів, обґрунтування наявності узгоджених дій та підходи до визначення розміру штрафу.

Порівняльно-правовий підхід застосовано для зіставлення моделей встановлення порушення у двох правопорядках. Порівняння здійснювалося за трьома критеріями: стандарт доведення узгоджених дій; значення економічного ефекту поведінки; принципи індивідуалізації санкцій.

Формально-юридичний аналіз використано для дослідження нормативних положень і визначення їх співвідношення з фактичною практикою застосування. Аналіз правозастосовної практики полягав у виявленні критеріїв оцінки доказів, характеру аргументації органів контролю та ролі судового перегляду у формуванні стандартів відповідальності.

Системно-структурний підхід дав змогу дослідити взаємодію органу конкурентного контролю та судів і встановити її вплив на передбачуваність правозастосування. Узагальнення отриманих результатів здійснено аналітичним методом, що дало можливість сформувати класифікацію стандартів відповідальності залежно від характеру поведінки суб'єкта господарювання.

Результати та обговорення

Стандарт встановлення антиконкурентних узгоджених дій: формальний та економічний підходи

Антиконкурентні узгоджені дії належать до ключових категорій конкурентного права, оскільки відображають найбільш небезпечні форми горизонтальної координації поведінки суб'єктів господарювання. Їх нормативна конструкція у праві Європейського Союзу закріплена у ст. 101 Договору про функціонування Європейського Союзу, яка забороняє угоди між підприємствами, рішення об'єднань підприємств та узгоджену практику, що мають на меті або наслідком обмеження конкуренції на внутрішньому ринку [2]. Вказана модель має функціональний характер: вона не обмежується формальними договірними зв'язками, а охоплює будь-які форми координації, які фактично замінюють конкурентну взаємодію співпрацею.

У законодавстві України аналогічні положення передбачені статтями 5–6 Закону України «Про захист економічної конкуренції», відповідно до яких антиконкурентними визнаються узгоджені дії, що призводять або можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції [6]. Попри структурну подібність нормативних формулювань, відмінності між євро-

пейською та національною моделями проявляються насамперед на рівні тлумачення та стандарту доказування.

Для так званих «hard-core» картелів у обох правопорядках застосовується підхід, близький до презумпції шкідливості. Узгодження цін, розподіл ринків, обмеження виробництва або спотворення результатів торгів розглядаються як поведінка, що за своєю природою здатна обмежити конкуренцію. У таких випадках доведення конкретних ринкових наслідків не є обов'язковим елементом кваліфікації порушення.

Однак у праві Європейського Союзу навіть у межах цього підходу встановлення порушення не зводиться до формальної фіксації контактів між підприємствами. Судова практика виходить із того, що узгоджена практика означає форму координації, яка свідомо замінює ризики конкуренції співпрацею між суб'єктами. Ключовим критерієм виступає усунення конкурентної невизначеності як елементу ринкової структури. Стандарт доказування має інтегративний характер: юридична оцінка погодженості поведінки поєднується з аналізом економічного контексту.

У межах такої моделі непрямі докази – паралельна поведінка, регулярні контакти, синхронні зміни цін, обмін чутливою інформацією – оцінюються у системному зв'язку зі структурними характеристиками ринку: рівнем концентрації, бар'єрами входу, ступенем прозорості, еластичністю попиту та економічною раціональністю дій суб'єктів. Визнання порушення можливе за відсутності прямого доказу змови, якщо встановлено, що поведінка не має переконливого альтернативного пояснення з точки зору незалежної економічної стратегії. Таким чином, економічний аналіз не є факультативним, а інтегрованим у стандарт доведення.

Національна правозастосовна практика демонструє іншу конфігурацію доказування. Встановлення антиконкурентних узгоджених дій здебільшого концентрується на доведенні факту погодженості поведінки – наявності контактів між суб'єктами, подібності тендерних пропозицій, синхронності комерційних рішень або спільності підготовки документів. Економічна оцінка ринкового середовища має допоміжний характер і не завжди визначає кваліфікацію дій. Такий підхід наближає модель доказування до формально-догматичної, у межах якої координація ототожнюється з самим фактом взаємодії.

Наслідком цього є відмінність у змістовому наповненні однакових нормативних конструкцій. У праві Європейського Союзу порушенням визнається поведінка, що впливає на конкурентну структуру ринку через усунення невизначеності між суб'єктами. В українській практиці визначальним є вста-

новлення погодженості дій незалежно від глибини аналізу їх економічного ефекту. Відповідно, у першому випадку стандарт доказування орієнтований на економічний зміст взаємодії, у другому – на юридичний факт координації.

Отже, можна констатувати існування двох концептуально різних моделей стандарту встановлення порушення: економічно орієнтованої, що інтегрує правову та економічну оцінку поведінки, та формальної, яка акцентує на фіксації погодженості як самодостатнього критерію. Розбіжність між цими підходами безпосередньо впливає на рівень передбачуваності правозастосування, баланс між ефективністю контролю та гарантіями суб'єктів господарювання, а також на загальну інституційну спроможність конкурентної політики.

Індивідуалізація та пропорційність санкцій у системі відповідальності

Відмінності між формальною та економічно орієнтованою моделями встановлення порушення найбільш рельєфно проявляються на стадії визначення санкції. Саме механізм індивідуалізації відповідальності відображає глибинне розуміння природи антиконкурентної поведінки, її економічного значення та ролі конкретного суб'єкта у спотворенні конкурентного процесу. У конкурентному праві санкція не є виключно фінансовим наслідком правопорушення; вона виступає інструментом регуляторного впливу на ринок, спрямованим на відновлення конкурентної структури та запобігання подібним порушенням у майбутньому.

У праві Європейського Союзу визначення штрафу ґрунтується на поєднанні принципів пропорційності, індивідуалізації та стримувального ефекту. Відповідно до ст. 23 Регламенту № 1/2003 [3] та методики визначення штрафів [1], розрахунок санкції здійснюється поетапно. Базовий розмір штрафу визначається з урахуванням економічної ваги порушення, зокрема обсягу продажів товарів або послуг, яких воно стосується, а також тяжкості й тривалості правопорушення. Такий підхід забезпечує безпосередній зв'язок між фінансовим показником санкції та економічним масштабом антиконкурентної поведінки.

Подальша корекція розміру штрафу передбачає оцінку ролі підприємства у порушенні. Обтяжуючими обставинами визнаються ініціативна або організуюча роль у змові, примушування інших учасників до участі, повторність правопорушення. Пом'якшуючими – обмежений характер участі, пасивна роль, припинення участі на ранній стадії. Така конструкція виключає механічну уніфікацію санкцій та забезпечує їх диференціацію відповідно до індивідуального внеску суб'єкта у спотворення конкуренції.

Суттєвим елементом є інституціоналізація стимулюючих механізмів співпраці. Зменшення або звільнення від відповідальності пов'язується зі сучасним повідомленням про порушення, наданням істотних доказів та припиненням участі у змові. У межах такої моделі санкція виконує не лише каральну, а й кооперативну функцію: вона створює економічні стимули для саморозкриття картелів і зменшує інформаційну асиметрію між органом контролю та учасниками ринку.

Національна модель визначення штрафів побудована за іншою логікою. Закон України «Про захист економічної конкуренції» передбачає можливість накладення санкції у відсотковому співвідношенні до доходу суб'єкта господарювання [6], а Порядок визначення розміру штрафу орієнтує розрахунок переважно на показники обороту та формалізовані критерії [7]. Хоча нормативна база формально допускає врахування обставин справи, аналіз практики застосування штрафів та її наукових узагальнень свідчить про обмежене застосування комплексної індивідуалізації [12; 13].

У результаті санкції часто набувають відносно уніфікованого характеру, а роль конкретного суб'єкта у змові не завжди отримує належне відображення у фінальному розмірі штрафу. Принцип пропорційності реалізується переважно у межах арифметичного співвідношення з доходом, тоді як економічний вплив поведінки на конкурентне середовище не завжди стає визначальним елементом оцінки.

Таким чином, стандарт доведення та модель санкціонування перебувають у функціональній єдності. Їх узгоджена трансформація є необхідною передумовою формування ефективної, передбачуваної та економічно обґрунтованої системи відповідальності в конкурентному праві України.

Доктринальні підходи до стандартів відповідальності

У вітчизняній правовій науці відповідальність за порушення конкурентного законодавства тривалий час інтерпретувалася переважно як каральний інститут, спрямований на реагування держави на встановлений факт правопорушення. Основна увага дослідників зосереджувалася на визначенні складу правопорушення, кваліфікації узгоджених дій та методології обчислення штрафів. Натомість питання індивідуалізації санкцій, економічної оцінки поведінки та інституціоналізації механізмів співпраці з органом конкурентного контролю залишалися менш системно розробленими.

У працях українських науковців (О. Бакалінської, О. Подцерковного) обґрунтовується необхідність адаптації механізмів звільнення або пом'якшення відповідальності до національного законодавства та наголошується

на значенні довіри бізнесу до антимонопольних органів як передумови ефективності таких процедур [9; 10]. Водночас відповідальність здебільшого розглядається як санкційна реакція на порушення, а не як елемент комплексної політики забезпечення конкуренції та управління ринковими процесами.

Сучасна наукова дискусія демонструє поступове зміщення акцентів. Формується підхід, відповідно до якого ефективна модель відповідальності має інтегрувати щонайменше три функціональні компоненти: стримувальний (deterrence), кооперативний (cooperation incentives) та відновлювальний (restorative dimension). У межах такої концепції відповідальність постає не лише як наслідок правопорушення, а як інструмент регуляторного впливу на ринкову структуру.

Схожі тенденції характерні й для європейської доктрини, де відповідальність розглядається у взаємозв'язку з цілями конкурентної політики та загальною архітектурою економічного регулювання [11]. Дослідження модернізації регуляторних механізмів у праві Європейського Союзу підкреслюють, що ефективність правозастосування досягається через поєднання стримувальних санкцій і стимулюючих процедур, які знижують інформаційну асиметрію та підвищують рівень добровільного дотримання правил конкуренції. У цьому контексті відповідальність інтегрується у ширшу модель управління конкурентним середовищем, а не функціонує як ізольований каральний інститут.

Право Європейського Союзу сформувало одну з найбільш розвинених систем протидії антиконкурентним узгодженим діям, що поєднує значні штрафи з процесуальними механізмами співпраці суб'єктів господарювання з органами контролю, передбаченими актами *acquis communautaire* [1–3]. Практика застосування цих механізмів демонструє, що їх поєднання забезпечує високий рівень виявлення змов та оптимізацію витрат правозастосування, посилюючи як стримувальний, так і превентивний ефект санкцій.

У контексті імплементації положень Угоди про асоціацію [4] адаптація національного законодавства до стандартів права Європейського Союзу має супроводжуватися трансформацією концептуального розуміння функції відповідальності. Йдеться не лише про зміну процедур, а про переосмислення самої ролі санкції у системі конкурентного регулювання.

Таким чином, доктринальні підходи засвідчують формування концепції відповідальності, орієнтованої не виключно на покарання, а на припинення антиконкурентної поведінки, відновлення конкурентного середовища та стимулювання добросовісної ринкової взаємодії. Це створює теоретичне підґрунтя для розроблення диференційованої моделі стандартів відповідальності в Україні.

Модель імплементації стандартів відповідальності в Україні

Порівняльний аналіз свідчить, що відмінності між європейською та національною моделями відповідальності полягають не лише у способах доведення порушення або методиці визначення санкцій, а у функціональному призначенні самого інституту відповідальності. У праві Європейського Союзу відповідальність інтегрована в систему забезпечення конкуренції та виконує структурну функцію – відновлення конкурентного середовища і запобігання повторним порушенням, що узгоджується із загальною логікою розвитку європейської конкурентної політики та її еволюції в контексті внутрішнього ринку [5; 14]. У національній практиці вона здебільшого має реактивний характер і орієнтована на фіксацію та санкціонування встановленого правопорушення.

Така відмінність зумовлює необхідність не формального запозичення окремих процедур або технічних елементів санкціонування, а комплексної трансформації стандартів оцінки поведінки суб'єктів господарювання. Імплементація європейських підходів передбачає перегляд самої концепції відповідальності – від карально-догматичної до економічно орієнтованої та функціонально інтегрованої в систему конкурентної політики, що кореспондує із сучасними підходами до реформування публічного регулювання в ЄС [15].

Ефективність відповідальності досягається за умови поєднання трьох взаємопов'язаних елементів: 1) стандарту доведення порушення; 2) економічної оцінки поведінки; 3) індивідуалізації санкцій.

Ці елементи утворюють єдину конструкцію. Стандарт доведення визначає глибину аналізу поведінки; економічна оцінка забезпечує змістове розуміння її впливу на ринок; індивідуалізація санкції трансформує це розуміння у пропорційний правовий наслідок. Відсутність хоча б одного з компонентів призводить до формалізації правозастосування, зниження його стримувального ефекту та втрати превентивної функції.

На основі проведеного дослідження пропонується диференційована модель стандартів відповідальності, що передбачає варіативність критеріїв оцінки залежно від характеру узгоджених дій та їх потенційного впливу на конкурентне середовище.

Для очевидних форм координації поведінки (зокрема класичних картелів) доцільним є застосування спрощеного стандарту доведення, що ґрунтується на встановленні факту погодження поведінки. У таких випадках економічний аналіз виконує підтверджувальну функцію і не є визначальною умовою кваліфікації порушення.

Натомість для складних форм координації, які можуть мати альтернативне економічне пояснення (наприклад, паралельна поведінка на олігополістичних ринках), необхідним є застосування економічного стандарту доведення. У цьому випадку порушення встановлюється через комплексний аналіз структури ринку, рівня концентрації, інформаційної прозорості, раціональності поведінки суб'єктів та її впливу на конкурентну невизначеність. Такий підхід узгоджується з сучасною європейською практикою та тенденціями функціональної інтеграції регуляторних механізмів у систему економічної політики [15].

Визначення санкції має здійснюватися з урахуванням індивідуальної ролі суб'єкта у правопорушенні. Критеріями індивідуалізації можуть виступати тривалість участі, ініціативність або організуюча роль, ступінь впливу на конкурентну структуру ринку, а також характер взаємодії з іншими учасниками.

Важливим складником запропонованої моделі є врахування поведінки суб'єкта після виявлення порушення. Добровільне повідомлення про змову, надання доказів та припинення участі у порушенні мають впливати на вид і розмір санкції. Це надає відповідальності превентивного та стимулюючого характеру і відповідає сучасній європейській моделі регуляторного впливу на ринок [15].

Отже, четвертим результатом дослідження є обґрунтування диференційованої моделі відповідальності, у якій поєднуються формальний та економічний стандарти оцінки поведінки, індивідуалізація санкцій та стимулюючі механізми співпраці. Її імплементація сприятиме підвищенню передбачуваності правозастосування, забезпеченню змістовної пропорційності санкцій, посиленню превентивної ефективності конкурентного права та наближенню національної системи до європейських стандартів конкурентної політики [5].

Висновки

Проведене дослідження засвідчило, що відмінності між українською та європейською моделями відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії мають системний характер і не обмежуються окремими процедурними аспектами. Вони проявляються у самій концепції встановлення порушення, функціональному призначенні санкції та способі інтеграції відповідальності у механізм забезпечення конкуренції.

У праві Європейського Союзу оцінка узгодженої поведінки базується на економічно орієнтованому стандарті, за якого ключового значення набуває аналіз ринкового контексту та здатності координації усувати конкурентну

невизначеність. Стандарт доведення інтегрує юридичну та економічну оцінку поведінки, що дозволяє встановлювати порушення з урахуванням його впливу на структуру ринку. У національному правозастосуванні переважає формально-догматичний підхід, відповідно до якого визначальним є підтвердження факту погодженості дій, тоді як економічний аналіз має допоміжний характер. Така відмінність впливає на рівень передбачуваності правозастосування та баланс між ефективністю контролю і гарантіями суб'єктів господарювання.

На стадії санкціонування розбіжність моделей стає найбільш відчутною. Європейська система передбачає індивідуалізацію штрафу з урахуванням тяжкості, тривалості та ролі учасника у правопорушенні, що забезпечує реалізацію принципу пропорційності та посилює превентивний ефект відповідальності. Санкція виконує стримувальну, диференційовану та кооперативну функції, стимулюючи добровільне розкриття змов та знижуючи трансакційні витрати розслідування. В Україні визначення штрафів більшою мірою орієнтується на показники обороту та формалізовані критерії, а індивідуальна роль суб'єкта у порушенні враховується обмежено. Це зменшує стимулюючий потенціал відповідальності та послаблює її інтеграцію у механізм забезпечення конкуренції.

У роботі обґрунтовано доцільність впровадження диференційованої моделі стандартів відповідальності, що поєднує формальний та економічний підходи залежно від характеру узгоджених дій і ступеня їх впливу на конкурентне середовище. Запропонована модель передбачає варіативність стандарту доведення, змістовну індивідуалізацію санкцій та врахування поведінки суб'єкта після виявлення порушення. Такий підхід дозволяє узгодити ефективність правозастосування з принципами пропорційності, передбачуваності та правової визначеності.

Загалом встановлено, що стандарт доведення, економічна оцінка поведінки та механізм санкціонування перебувають у функціональній єдності. Їх ізольована модернізація не забезпечить системного ефекту. Лише комплексна трансформація цих елементів може сформувати ефективну модель відповідальності, здатну поєднати каральний та превентивний потенціал конкурентного права.

Рекомендації

Отримані результати доцільно використати при вдосконаленні практики застосування законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема у процесі оновлення методик визначення штрафів та розвитку стандартів доказування антиконкурентних узгоджених дій. Запропонована диферен-

ційована модель може бути імплементована органом конкурентного контролю та судами для відмежування ситуацій, у яких достатнім є формальний стандарт доведення, від випадків, що потребують поглибленого економічного аналізу ринку й поведінки учасників.

Практичне значення роботи полягає у формуванні концептуальної рамки, яка дозволяє адаптувати європейські інструменти відповідальності до національної правової системи без механічного запозичення. Наголос зроблено на забезпеченні змістовної пропорційності санкцій, посиленні стимулюючого елемента відповідальності та підвищенні передбачуваності правозастосування.

Наукова новизна дослідження полягає у поєднанні порівняльно-правового, функціонального та економічно орієнтованого підходів до стандартів відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії. Обґрунтовано взаємозв'язок між стандартом доведення та моделлю санкціонування й доведено, що їх синхронна трансформація є необхідною передумовою формування ефективної конкурентної політики в Україні в умовах європейської інтеграції.

Список використаних джерел

- [1] Guidelines on the method of setting fines imposed pursuant to Article 23(2)(a) of Regulation No. 1/2003 (2006/C 210/02). *Official Journal of the European Union*. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj%3AJOC_2006_210_R_0002_01 (last accessed: 10.01.2026).
- [2] Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). Consolidated version. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj/eng (last accessed: 10.01.2026).
- [3] Council Regulation (EC) No. 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty. *Official Journal of the European Union*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2003/1/oj/eng> (last accessed: 10.01.2026).
- [4] Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : ратифікована Законом України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 10.01.2026).
- [5] Діп І. Ю. Основні характеристики «Acquis communautaire» Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 78, ч. 2. С. 348–355. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.56>.
- [6] Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення: 10.01.2026).
- [7] Порядок визначення розміру штрафу, що накладається за порушення законодавства про захист економічної конкуренції : розпорядження Антимонопольного комітету України від 14.01.2023 р. № 22-рп. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.01.2024 р. № 123/41468. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0123-24#Text> (дата звернення: 10.01.2026).

- [8] Про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та накладення штрафу : рішення Тимчасової адміністративної колегії Антимонопольного комітету України від 09.07.2024 р. № 4-р/тк. URL: <https://amcu.gov.ua/pras/pro-rushennia-zakonodavstva-pro-zakhyst-ekonomichnoi-konkurentsii-ta-nakladennia-shtrafu-26> (дата звернення: 10.01.2026).
- [9] Бакалінська О. О. Адаптація конкурентного законодавства України відповідно до Угоди про асоціацію Україна – ЄС. *Публічне право. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 5. С. 96–106.
- [10] Подцерковний О. П. Потреба в адаптації та наблизненні до практики новел проекту Господарського процесуального кодексу України. *Право України*. 2017. № 9. С. 35–44. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001432136> (дата звернення: 10.01.2026).
- [11] Zaitsev O., Kravchuk V., Ladychenko V., Ovrarnets Yu. The Necessity to Adapt the Public Procurement Contract to Private Law (EU Law). *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. 2021. Vol. 24. Issue 1S. URL: <https://www.abacademies.org/articles/the-necessity-to-adapt-the-public-procurement-contract-to-private-law-eu-law.pdf> (last accessed: 10.01.2026).
- [12] Швидка Т. І. Антиконкурентні узгоджені дії або картельні змови (небезпечні наслідки та проблеми притягнення до відповідальності). *Вісник НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право*. 2018. № 3(34). С. 119–131.
- [13] Швидка Т. І., Лозова А. А. Штраф як вид відповідальності за вчинення антиконкурентних узгоджених дій: новели конкурентного законодавства України та огляд практики АМКУ. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 5. С. 349–356. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.54>.
- [14] Швидка Т. І., Халецька К. К. Шлях Європейського Союзу в регулюванні публічних закупівель. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 5. С. 157–160. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/38>.
- [15] Davydiuk O., Shvydka T., Ostapenko I., Tarasov O., Bytiak O. Defining directions for improving public procurement of innovation in the European Union. *Technology Audit and Production Reserves*. 2026. No. 1(4(87)). P. 71–78. <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2026.352193>.

References

- [1] Guidelines on the method of setting fines imposed pursuant to Article 23(2)(a) of Regulation No. 1/2003 (2006/C 210/02). *Official Journal of the European Union*. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj%3AJOC_2006_210_R_0002_01.
- [2] Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). Consolidated version. Retrieved from https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2012/oj/eng.
- [3] Council Regulation (EC) No. 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty. *Official Journal of the European Union*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2003/1/oj/eng>.
- [4] Law of Ukraine No. 1678-VII "Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand". (September 16, 2014). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

- [5] Dir, I.Yu. (2023). Main characteristics of the "Acquis communautaire" of the European Union. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*, 78(2), 348-355. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.56>.
- [6] Law of Ukraine No. 2210–III "On Protection of Economic Competition". (January 11, 2001). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.
- [7] Order of the Antimonopoly Committee of Ukraine No. 22-rp "Procedure for determining the amount of fines imposed for violations of the legislation on protection of economic competition". (December 14, 2023). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0123-24#Text>.
- [8] Decision of the Temporary Administrative Board of the Antimonopoly Committee of Ukraine No. 4-r/tk "On violation of the legislation on protection of economic competition and imposition of a fine". (July 9, 2024). Retrieved from <https://amcu.gov.ua/npas/pro-porushennia-zakonodavstva-pro-zakhyst-ekonomichnoi-konkurentsii-tanakladennia-shtrafu-26>.
- [9] Bakalinska, O.O. (2017). Adaptation of Ukrainian competition legislation in accordance with the EU–Ukraine Association Agreement. *Public Law. Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 5, 96-106.
- [10] Podtserkovnyi, O.P. (2017). The Demand for Adaptation and Practical Implementation of the Draft of the Economic Procedural Code of Ukraine. *Law of Ukraine*, 9, 35-44. Retrieved from <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001432136>.
- [11] Zaitsev, O., Kravchuk, V., Ladychenko, V., & Ovrnets, Yu. (2021). The Necessity to Adapt the Public Procurement Contract to Private Law (EU Law). *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*, 24, 1S. Retrieved from <https://www.abacademies.org/articles/the-necessity-to-adapt-the-public-procurement-contract-to-private-law-eu-law.pdf>.
- [12] Shvydka, T.I. (2018). Anticompetitive concerted actions or cartel agreements (dangerous consequences and problems of liability). *Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University. Series: Economic Theory and Law*, 3(34), 119-131.
- [13] Shvydka, T.I., & Lozova, A.A. (2024). The fine as a form of liability for anti-competitive concerted actions: novelties of the competition legislation of Ukraine and review of the AMCU practice. *Analytical and Comparative Jurisprudence*, 5, 349-356. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.54>.
- [14] Shvydka, T.I., & Khaletska K.K. (2023). Ways to the European Union in the Regulation of Public Procurement. *Legal Scientific Electronic Journal*, 5, 157-160. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-5/38>.
- [15] Davydiuk, O., Shvydka, T., Ostapenko, I., Tarasov, O., & Bytiak, O. (2026). Defining directions for improving public procurement of innovation in the European Union. *Technology Audit and Production Reserves*, 1(4(87)), 71-78. <https://doi.org/10.15587/2706-5448.2026.352193>.

Тетяна Ігорівна Швидка

докторка юридичних наук, професорка
доцентка кафедри господарського права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
61024, вул. Григорія Сковороди, 77, Харків, Україна
e-mail: Raketa7770@gmail.com
ORCID 0000-0002-6152-2705

Tetyana I. Shvydka

Doctor of Law, Professor

Associate Professor at the Department of Commercial Law

Yaroslav Mudryi National Law University

61024, 77 Hryhoriia Skovorody Str., Kharkiv, Ukraine

e-mail: Raketa7770@gmail.com

ORCID 0000-0002-6152-2705

Рекомендоване цитування: Швидка Т. І. Стандарти відповідальності за антиконкурентні узгоджені дії: європейський досвід та українські реалії. *Проблеми законності*. 2026. Вип. 172. С. 85–100. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.172.349590>.

Suggested Citation: Shvydka, T.I. (2026). Standards of Liability for Anti-Competitive Agreements: European Experience and Ukrainian Realities. *Problems of Legality*, 172, 85-100. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.172.349590>.

Статтю подано / Submitted: 22.01.2026

Доопрацьовано / Revised: 26.02.2026

Схвалено до друку / Accepted: 25.03.2026

Опубліковано / Published: 31.03.2026